

Գ. Բալայեանը և Լ. Զարաֆեանը: Սկսեցին բանակցութիւններ Մաք Մեզենի, զր. Սուլթանովի և երկու հայ ներկայացուցիչներին միջև: Մաք Մեզենը առաջարկեց Բազուից եկած հայ ներկայացուցիչներին ստորագրել մի յայտարարութիւն, որ Ղարաբաղը մինչև Զարուղ ժամանակաւորապէս յանձնուած է Ազրբէջանին: Պատասխանը եղաւ կտրուկ մերժում: Այն ժամանակ Մաք Մեզենը զրահապատ ինքնաշարժ նստեցրեց Գ. Բալայեանին ու Լ. Զարաֆեանին և հեռացրեց Ղարաբաղից: Հայ ազգաբնակիւթիւնը վրդովւած՝ փակեց խանութները և բողոքի ցոյց արաւ անգլիական ներկայացուցչութեան առջև:

Անգլիացիները բոլոր ջանքերն անցան սպարդիւն. զարաբաղցիները մերժեցին ճանաչել զր. Սուլթանովի իշխանութիւնը:

Ի պատասխան Հայաստանի կառավարութեան բողոքների և զարաբաղցիների հակառակութեան, Բազուի անգլիական զօրքերի հրամանատար գնդ. Շատելբորտը, ապր. 3-ին, հրատարակեց հետևեալ յայտարարութիւնը.

«Անգլիական հրամանատարութիւնը յայտարարում է ի գործադրութիւն Շուշի, Զանգեզուր, Զիրբայիլ և Զիվանչիր գաւառների բովանդակ ազգաբնակիւթեան, որ՝ 1) Ազրբէջանի կառավարութեան 1919թ. յունւ. 15 որոշումով զր. Սուլթանովը նշանակւած է Շուշի, Զանգեզուր, Զիրբայիլ և Զիվանչիր գաւառների ընդհանուր-նահանգապետ և վայելում է անգլիական հրամանատարութեան աջակցութիւնը: 2) Գոյութիւն ունեցող օրէնքների համաձայն, ամբողջ ազգաբնակիւթեան կարիքների գոհացման համար, ընդհ. -նահանգապետին կից կազմակերպւում է հայ ու մահմետական վեց իրազեկ ներկայացուցիչներից մի խորհուրդ: 3) Անգլիական հրամանատարութեան ներկայացուցչի հանգամանքով կարող է խորհրդի մէջ մտնել անգլիական առաքելութեան սպաներից մէկը: 4) Ընդհ. -նահանգապետութեան սահմաններում ծառայող բոլոր պաշտօնեաների ոտճիկը և միւս ծախսերը հոգացւում են ազրբէջանեան դանձարանից: 5) Բոլոր վիճելի հարցերը իրենց վերջնական լուծումը կը ստանան Հաշտութեան Վեհաժողովում: 6) Ընդհ. -նահանգապետութեան սահմաններում կատարող բոլոր զինուորական տեղափոխութիւնների մասին նախօրօք տեղեկացւում է անգլիական առաքելութեան: 7) Սոյն հաղորդագրութեամբ անգլիական հրամանատարութիւնը ուզում է մատնանշել, որ ընդհ. -նահանգապետի վրա դրւած պարտականութիւնների գործադրութիւնը՝ ի մասին ընդհ. -նահանգապետութեան մէջ կարգի և անդորրութեան պահպանման, ընդհ. -նահանգապետից և նրա մարմիններից բխող բոլոր հրամաններն ու կարգադրութիւնները պէտք է իրագործւեն առանց առարկութեան, և անգլիական հրամանատարութիւնը աջակցութիւն է ցոյց տալիս ձեռք առնւած բոլոր օրինական միջոցներին»:

Այս յայտարարութիւնը հանդիպեց Հայաստանի կառավարութեան և զարաբաղցիների բուն բողոքին ու դիմադրութեան: Հայաստանի արտ. գործ. նախարարը, ապր. 16-ին, բրիտանական կովկասեան հրամանատարութեան քաշեց հետևեալ հեռագիրը. «Ապր. 3-ին Բազուի բրիտանական ուժերի հրամանատար գնդ. Շատելբորտի ստորագրութեամբ անգլիական զինուորական առաքելութեան կողմից յայտարարութիւն է տրւած, որով Շուշի, Զանգեզուր, Զիրբայիլ, և Զիվանչիր գաւառների ազգաբնակիւթիւնը պարտադրւում է «առանց հակաճառելու՝ կատարել» Ազրբէջանի կառավարութեան նշանակւած ընդհանուր-նահանգապետ զր. Սուլթանովի և իր պաշ-